

23.1.2023

Suomen ortodoksisen piispainkokouksen lausunto ehdotuksesta uudeksi laiksi

Suomen ortodoksisen kirkon piispainkokous pitää esitystä uudeksi laiksi pääpiirteittäin hyvänä. Tämän lausunnon tarkoituksiksi jää eräiden ongelmakohtien ja ristiriitojen huomioiminen laki- ja kirkkojärjestyksen muutosehdotuksissa.

Huomioita laista

6 § Piispan tehtävä: Ehdotuksen kolmannen momentin kohtaa on tarkennettava tarkoittamaan tilannetta, jossa *säännönvastaiset* toimet piispan on asianmukaisessa järjestyksessä alistettava piispainkokouksen käsiteltäviksi. Piispalla on virkansa nojalla oikeus tulkita ja tehdä paimenalueellaan lähtökohtaisesti itsenäisiä kanonisia ratkaisuja. Tämä itsenäisyys todetaan myös lakiehdotuksen 8 § 1 momentissa. Jokaista uskonopillisista ja kanonista asiaa ei tästä syystä tulisi alistaa piispainkokoukselle itse asian kanonisen luonteen vuoksi.

6 b § Arkkipiispa: Voimassa olevassa laissa todetaan, että ”*arkkipiispan ollessa estynyt tai tehtävän ollessa avoinna sijaisena toimii virkaiältään vanhin hiippakunnan piispa*” (29 §). Työryhmän esittämä lisäys ”*piispainkokous voi kuitenkin määrätä apulaispiispan hoitamaan sijaisena arkkipiispan hiippakuntaa koskevat tehtävät*” (6 b §) on vain sekaannusta aiheuttava.

Nykyisessä laissa olevat rinnakkaiset muotoilut ”*ollessa estynyt tai tehtävän ollessa avoinna*” (29 §) tarkoittavat pysyvää estettä, jolloin piispainkokous voi joka tapauksessa valita hiippakuntaan piispan tehtävien väliaikaiseksi hoitajaksi jonkun piispoista. Sijaisuudet lomien ja ulkomaanmatkojen osalta on todettu piispainkokouksen työjärjestyksessä (Piispainkokouksen työjärjestys 24.11.2009. 7.2. Lomat ja matkamääräykset). On epäselvää, millaisia arkkipiispan esteitä työryhmän esittämä ”*määrätä apulaispiispan hoitamaan sijaisena arkkipiispan hiippakuntaa koskevat tehtävät*” (6 b §) voisi koskea. Hiippakunnallisia vastuuta ei pysyvästi voida hoitaa sijaisjärjestelyin.

6 f § Piispainkokouksen tehtävät: Työryhmä esittää nykyisen lainkohdan ”*piispainkokous päättää hiippakunnan piispan esityksestä toimituskieltoon määräämisestä yli kuudeksi kuukaudeksi*”

sekä pappuden menettämisestä ja palauttamisesta” muuttamista muotoon ”papin tai diakonin määräämisestä...” (6 f § 6). Muutoksessa ei ole mainintaa kolmannesta pappuden asteesta, eli piispuudesta. Myös piispan sanktioiminen on piispainkokouksen asia ja olisikin tarpeen selvittää, voitaisiinko em. toteuttaa myös Suomen ortodoksisessa kirkossa tietyin reunaehdoin.

Piispan mahdollinen rankaiseminen piispainkokouksessa on sopusoinnussa vuoden 1923 tomoksen muotoilun kanssa. Tomoksen kohdassa 5 asia on ilmaistu näin: ”Piispat, jotka piispain synodi on tuominnut, ovat oikeutetut vetoamaan Ekumeeniseen patriarkkaan, joka tuomitsee viime sijassa hänen luonansa olevan metropoliittain synodin kanssa. Ilmaus ”oikeutetut vetoamaan” viittaa Khalkedonin (451) synodin 9. kanoniin: ”jos piispa tai klerikko kärejööi saman maakunnan metropoliitan kanssa, vedotkoon hän joko piirikunnan eksarkkiin tai keisarillisen Konstantinopolin valtaistuimeen”. Kanonissa puhutaan juridisella termillä ”vetoamaan” paikkaan, jossa on appellaatio-oikeuksin valitut ”vetoomustuomarit”. On lisäksi huomionarvoista, että tämä kohta on identtinen sekä Suomen että Viron kirkolle vuonna 1923 annetussa tomoksessa.

Piispan mahdollinen rankaiseminen Suomen ortodoksisessa kirkossa vaatisi kuitenkin paikallisen piispainkokouksemme huomattavaa laajentamista Ekumeenisen patriarkaatin piispoilla. Kirkon kanonisessa traditiossa ja paikalliskirkkojenkin käytänteissä vain laajennettu tai Suomen kohdalla Ekumeenisen patriarkaatin Pyhä Synodi voi tuomita paikallisia piispoja. Esimerkiksi Kreikan ortodoksisessa kirkossa piispojen rikkeitä käsittelevän oman kirkollisen tuomioistuimen kokoonpano koostuu synodin puheenjohtajasta ja neljästätoista jäsenestä, jotka on valittu virkaiän perusteella alueiden metropoliitoista, ja jotka eivät ole pysyviä pyhän synodin jäseniä. Ko. tuomioistuin käsittelee valitukset ensimmäisen kirkollisen oikeusasteen tuomioista.

Kanoneissa kollegiaalista periaatetta suojellaan ja puolustetaan myös silloin, kun puhutaan piispoja koskevista oikeudenkäynneistä. Tässä yhteydessä määrätään, että syytettyä piispaa kuulemassa tulee olla *ainakin kaksitoista* piispaa, jos asia on niin kiireellinen, että täyttä synodia ei ehditä kutsua koolle (ks. Karthagon 12. kanoni).

6 g § Esittely (Kirkkojärjestyksen 48 a §): Ehdotus on ongelmallinen mm. seuraavista syistä: ortodoksisten paikalliskirkkojen kanonis-oikeudellinen perinne ei tunne hiippakuntaperusteista, monien esittelijöiden virkaa osana piispainkokouksen toimintaa esitetystä muodosta. Muissa synodijohdoissa paikalliskirkoissa piispainkokouksen tukena toimivat toimikunnat ja tätä kokonaisuutta voidaan tietyssä määrin verrata Suomen palvelukeskusmalliin. Em. toimikunnilla on puolestaan puheenjohtajat ja sihteeri, jotka huolehtivat asioiden esittelyteksteistä ja niiden lopullisista muodoista. Synodilla itsellään on sen sijaan yksi sihteeri. Pääsihteeri – *arhigrammateas* – on piispojen yhteisellä luottamuksella valittu virkasuhteeseen. Luottamusta häneen kuvastaa hyvin pääsihteerin valatilaisuus ennen viran vastaanottamista. Hän on myös vaitiolovelvollinen Synodin asioissa. Pääsihteerin vastuulla on mm. Synodin asioiden valmistelu ja esittely, sekä

päätöksistä tiedottaminen. Ekumeenisen patriarkaatin Pyhällä Synodilla on pääsihteerin lisäksi kirjuri, *kodikografos* ja arkistonhoitaja, *arheografos*, jotka kolmistaan muodostavat oman kansliansa patriarkaattimme hallinnollisessa keskuksessa.

Lakihanketta koskevassa raportissa perusteluna useaan esittelijään siirtymisessä yhden sihteerin sijaan mainitaan tavoitteeksi ”*parantaa piispojen ja piispainkokouksen päätösten läpinäkyvyyttä ja asianosaisten oikeusturvaa varmistamalla, että päätöksissä dokumentoidaan entistä paremmin päätökseen johtaneet tosiseikat, sovelletut kanoniset ja oikeudelliset säännöt sekä muut perustelut*”. Perustelusta ei ilmene ne esteet, miksei yksi kelpoisuusehdot täyttävä (pää)sihteerin voisi laatia em. esittelytekstit ja dokumentoida päätökseen johtaneet tosiseikat hyvän hallintotavan mukaisesti. Piispainkokous sihteerinsä avustuksella on tähänkin saakka pystynyt delegoimaan tai saamaan apua esittelytekstien laatimiseen erityisasiantuntijoilta taikka sitä vaativissa päätöksissä. Epäselväksi perusteluksi jää myös kirkkojärjestyksen 48 a § ehdotus sille, miksi on välttämätöntä, että jokaisesta hiippakunnasta on tultava yksi esittelijä. Vertauksen vuoksi em. käytäntöä ei ole edes ev.-lut. kirkossa, jossa 14.9.2022 päivätyn piispainkokouksen työjärjestyksen 5 § mukaan ”*esittelijöinä piispainkokouksessa toimivat: 1) piispainkokouksen pääsihteerin; 2) piispainkokouksen teologinen sihteerin; 3) ulkoasian osaston osastonjohtaja tai hänen määräämänsä viranhaltija. Esittelijä ja asiantuntija voivat olla yhteydessä piispainkokouksen istunnossa läsnä oleviin sähköisen yhteyden avulla. Tällöin esittelijän ja asiantuntijan sekä istunnossa läsnä olevien on oltava keskenään yhdenvertaisessa näkö- ja äänyhteydessä*”. Nykyisellään piispainkokouksen työjärjestyksen säädös asiassa on riittävä.

Asian käytännön toteuttaminen olisi Suomen ortodoksisessa kirkossa lisäksi erittäin vaikeaa, toisi kustannuksia sekä turhaa byrokratiata toimielimelle, jonka lähtökohtaisesti tulisi olla byrokratiasta vapaa. Piispainkokouksen päämääränään on turvata niin kirkollisen hallinnon kitkaton toimiminen, että estää riidat ja kaikki, mikä voisi häiritä kirkon rauhaa tai hävittää sen ja näin uhata koko kirkon ykseyttä ja elämää. Papit ja erityisesti kirkkoherrat ovat täystyöllistettyjä hallinnonuudistuksen takia jo nyt ja esittelijänä toimiminen vain lisäisi heidän työtaakkaansa. Tilanne tuskin tulee helpottumaan tulevaisuudessakaan.

Hiippakunta on kirkon perusyksikkö, joka yhdessä alueen muiden hiippakuntien kanssa muodostaa yhden kokonaiskirkon alueen. Yhden kokonaiskirkon alueen opillisia ja kanonisia asioita käsitellään puolestaan paikalliskirkon piispainkokouksessa, jossa eri hiippakuntien asiat tulevat ekklesiologisessa mielessä *yhteisiksi*. Ykseyden periaate on ajatus, joka voidaan nähdä kaikissa ekumeenisissa kirkolliskokouksissa ja niissä eri asiakirjoissa, jotka saivat ekumeenisen arvoavallan. Kunkin hiippakunnan omissa asioissa kirkon perinne tuntee myös alueelliset hiippakuntakokoukset. On vaikea nähdä perusteita sille, miten hiippakuntien opillisia tai kanonisia asioita valmisteltaisiin hiippakuntalähtöisten esittelijöiden toimesta kuitenkin osana yhtä piispainkokousta. Mikäli hiippakuntaperusteinen esittelijävaatimus toteutuu, muuttaa se tämänhetkisen piispainkokouksen toiminnan luonnetta *hiippakuntakokoukseksi*, joka on eri asia mitä kokonaiskirkon piispainkokous. Asiassa on lopulta kyse myös siitä, missä määrin Suomen

ortodoksinen kirkko näkee synodien merkityksen kirkon elämässä niin teoriassa kuin käytännössä.

7 § Kanoninen toimikunta: Lakiehdotus perustuu vuoden 2021 kirkolliskokouksen päätökseen kirkollisen oikeuden palauttamisesta Suomen ortodoksista kirkkoa koskevaan lainsäädäntöön. Kirkolliskokouksen asettaman lakityöryhmän toimeksiantoon sisältyi tuolloin tehtävä pohtia, miten oikeudenkäyntejä maallisissa tuomioistuimissa voitaisiin vähentää tulevaisuudessa. Lakityöryhmän nykyinen ehdotus esitetyssä muodossa on aiemmin Suomessa toiminutta ali- ja ylioikeusjärjestelmää joustavampi. Sen toteutus olisi teoriassa mahdollinen, mikäli se pysyisi käytännönkin näkökulmasta realistisena. Kirkkojärjestyksen ehdotus 48 c § toimikunnan kokoonpanosta – *puheenjohtaja, varapuheenjohtaja sekä vähintään kaksi ja enintään viisi muuta jäsentä* – on kuitenkin ylimitoitettu. Kolmijäseninen elin – puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja yksi jäsen – olisi Suomen oloissa aivan riittävä. Aivan keskeisimpänä asiana toimikunnan toimimiselle olisi, että sen jäsenet ovat Suomen ortodoksisen kirkon jäseniä. Ekumeenisen patriarkaatin paikalliskirkkoon kuuluvan henkilön nimeäminen toimikuntaan on perusteeton lisäys ehdotuksessa.

Toisaalta piispainkokouksen suurimpana huolena myös on, että toimikunnan määrääminen kasvattaisi piispainkokouksen esittelijöiden määrää sekä tätä kautta päätöksenteon kustannuksia. Piispainkokous voi nykyisten säännösten puitteissa suorittaa tehtävänsä yhtä hyvin kuin esitetyn toimikunnan avulla. Piispojien velvollisuutena on vastata päätöksen kanonisesta oikeellisuudesta. Voimassa olevan kirkkojärjestyksen 46–48 §:issä on säädetty piispainkokouksen kokoonpanosta, puheoikeudesta ja puheenjohtajasta. Kirkolliskokous liitti kirkkojärjestyksen 47 §:ään maininnan, että lainoppineella kirkkoneuvoksella on toimivaltaansa kuuluvissa asioissa puheoikeus piispainkokouksessa. Näillä säännöksillä ja kanonien tuntemuksella piispojien ja piispainkokouksen tulisi selvittää niin kanonisten kuin muidenkin kysymysten ratkaisemisesta.

8 § Piispojien oikeudellinen asema: Tässä olisi hyvä mainita se, mitä tutkimusraportin yleisessä osassa todetaan: ”*Kirkon esipaimenena arkekipiispa johtaa piispainkokousta ensimmäisenä vertaistensa joukossa. Tomos-asiakirja vahvistaa kuitenkin sen kanonisen säännön, että arkekipiispalla ei ole esimiessuhdetta muihin hiippakuntapiispoihin. Apulaispiispa on tehtävänsään piispainkokouksen ja hiippakuntansa piispan alainen (s. 12)*”.

Piispan aseman osalta keskeisenä muutoksena voimassa olevaan lakiin esitetään, ettei piispalle olisi jatkossa työsuhdetta kirkkoon. Piispalle ei edelleenkään määrättäisi eläkeikää vaan piispan tehtävä olisi piispan niin halutessa elinaikainen. Piispan erottaminen tapahtuisi kanonisessa menettelyssä, jossa perustelujen mukaan asian ratkaisee viime kädessä Ekumeenisen patriarkaatin pyhä synodi.

Piispainkokouksen mielestä on tarpeen selvittää, tulisiko myös piispalla olla työnantaja ja piispalle määritellä eläkeikä, kuten on tehty monissa paikalliskirkkoissa. Piispa pystyy

työsuhteesta huolimatta toimimaan piispan aseman edellyttämällä tavalla, koska voimassa olevan lain että lakiehdotuksen mukaan hengellisessä mielessä piispa on itsenäinen.

8 a § Piispan tehtävän jatkuminen: Ehdotetut lisäykset ”*Arkkipiispan tulee kuitenkin pyytää vapautusta tehtävästään ensin ekumeeniselta patriarkaatilta*” (8 a §) ja ”*Piispan tultua pysyvästi estyneeksi hoitamasta tehtäväänsä piispainkokous, ilmoitettuaan asiasta ekumeeniselle patriarkaatille, vapauttaa hänet tehtäviensä hoitamisesta*” (8 a §) ovat kirkolliseen protokollaan kuuluvia asioita ja niiden nostaminen lain tasolle on tarpeetonta. Arkkipiispan tai piispan vaihtumisesta tiedottaminen Ekumeeniseen patriarkattiin on osa informaatiokäytäntöä. Laissa ei pidä mainita kirkollista protokollaa tavalla, joka asettaa sen osaksi suomalaisen työoikeuden periaatteita.

Työnantaja periaate on todettu vuoden 1923 tomoksessa selvästi: ”*piispoilla on aina vapaasti yksityiskohdissa järjestää Suomen ortodoksisen kirkon olot maansa lakien vaatimusten mukaan*”. Tomos ei edellytä patriarkan lausuntoa arkkipiispan tai piispan työsuhteen päättymisen yhteydessä, vaan ainoastaan kirkolliskokouksen suorittamana arkkipiispan vaalin jälkeen. Tällöin patriarkka tomoksen mukaan vahvistaa eli ratifioi arkkipiispan vaalin.

Piispainkokous katsoi kirkon lakityöryhmälle 3.3.2021 antamassa lausunnossaan piispuuden olevan elinikäinen palvelutehtävä, joka ei kuitenkaan tarkoita, etteikö piispa voisi halutessaan jäädä eläkkeelle. Piispainkokous mm. viittasi käytäntöön, jossa 75-vuoden iän saavuttanut piispa anoo patriarkalta lupaa siirtyä eläkkeelle. Suomessa ennalta määritellyn eläkeiän saavuttamisen jälkeen piispan tehtävän jatkuminen voitaisiin säätää tapahtuvaksi kirkon ja piispan välisellä määräaikaisella sopimuksella. Piispan työstään saaman korvauksen ja muut hänelle tarkoitettavat edut, nimettiin rahakorvausta sitten palkaksi tai palkkioksi, kustantaa Suomen ortodoksinen kirkko. Hiippakuntapiispojen valtaoikeuksien vastapainoksi kirkolla on asianmukaisesta ja perustellusta syystä oltava oikeus saada käyttää tiettyjä työnantajalle kuuluvia oikeuksia, äärimmillään jopa piispan erottamista, vaikkapa tilanteessa, jossa piispa on tullut työkyvyttömäksi. Kirkkoa edustaisi kuten nykyisinkin kirkollishallitus.

8 b § Piispan palkkio ja muut etuudet: Työryhmä toteaa lainuudistusesityksen perusteluissaan, että ”*piispa on ortodoksisessa perinteessä apostolien tehtävän jatkaja, jonka tehtäviin kuuluu oikean uskon suojeleminen, opettaminen ja kaitsenta*”. Ortodoksinen piispa on Suomessa muiden palkansaajien tavoin työläinsäädännön alaisessa vastikkeellisessa työssä. Kirkko on piispan työnantaja ja työnantajatahoa edustaa kirkollishallituksen kollegio. Ehdotetut lisäpykälät hämäävät sitä periaatetta, että elämme lainsäädäntökulttuurissa, jossa kanonisen oikeuden edellytetään seuraavan Suomen lakeja, ei päinvastoin. Myös lisäys ”*Piispalle suoritettavan palkkion ja muiden etuuksien perusteista säädetään kirkkojärjestyksessä*” (8 b §) on näin ollen tarpeeton.

9 § Papistoon vihkiminen sekä papiston jäsenen ja kanttorin kelpoisuus kirkon tai seurakunnan työsuhteeseen: Ehdotuksessa on välttämätöntä tarkentaa, että ainoastaan piispalla on oikeus vihkiä kanonisesti papiston eri asteen tehtäviin.

9 c § Seurakunnan papiston ja kanttorin valinta: Ehdotuksen ongelmallisin kohta on puolestaan valintatapa, jossa piispan tehtävä rajoittuu ehdokasasetteluun ja lausunnon antamiseen ilman, että hän voisi jättää muodollisesti pätevän hakijan valintaprosessin ulkopuolelle. Piispainkokous on kiinnittänyt tähän jo riittävästi huomiotaan 3.3.2021 antamassaan lausunnossaan. Ehdotetussa laissa kirkkoherran valinnan tekisivät jatkossakin seurakunnan äänioikeutetut jäsenet, joka periaatteessa poikkeaa yleisortodoksisesta kanonisesta perinteestä (ks. myös Laodikean kirkolliskokouksen 13. kanoni). Tunnetusti alhaisen äänestysaktiivisuuden takia seurakunnan johtoon voidaan edelleen teoriassa valita henkilö, joka piispan arvion mukaan ei ole sopiva kirkkoherran tehtävään. Ko. tilanne olisi jopa varallinen, eikä kirkon tulisi voida tätä mahdollisuutta realisoida tulevassa laissa. Seurakunnan valtuuston tulisi sen sijaan valita kirkkoherra, kuten muutkin toimeen valittavat papit. Muutoksena nykyiseen lakiin voitaisiin sisällyttää muutos kirkkoherran vaalin siirtämisestä seurakunnan valtuustolle esimerkiksi seuraavassa muodossa: ”*Kirkkoherran valitsee seurakunnan valtuusto (62 §). Seurakunnan papin, diakonin ja kanttorin valitsee seurakunnanvaltuusto (63 §)*”.

Piispainkokouksen mielestä olisi syytä myös pohtia, voitaisiinko papin ja kanttorin toimeen kelpoisuus tehdä kaksi tai kolmijakoiseksi, kuten on Kreikassa. Maisteriksi valmistuneen palkka olisi suurempi kuin vähemmän koulutuksen omaavalla. Itä-Suomen yliopistosta valmistuu varsin vähän papiksi ja kanttoriksi kelpaavia ja työpaikkoja tulee lähivuosina runsaasti avoimeksi, eikä niitä kyetä täyttämään jatkossa nykyiset vaatimukset täyttävillä.

9 d § Papiston jäsenen ja kanttorin työoikeudellinen asema: Lisätty kohta on tarpeeton. Mikäli se lisättäisiin, olisi tehtävä selväksi kuka vastaa esim. kirkkoherrojen kehityskeskusteluista tai antaa lausunnon seurakunnan toiminta- ja taloussuunnitelmasta.

31 § Kirkollishallituksen kokoonpano: Ehdotuksen tässä kohdassa olisi tässä kohtaa hyvä mainita, että apulaispiispalla on kokouksissa läsnäolo oikeus. Hänhän ei ole kirkollishallituksen jäsen eikä toimi asioiden esittelijänä.

53 § Seurakunnanvaltuuston kokoonpano: Ehdotuksen kohtaa on ennen kaikkea täsmennettävä niin, että siinä olisi selkeästi ilmaistu se, että jokaiselle seurakunnanvaltuuston jäsenelle on valittava varajäsen, jonka on osallistuttava kokoukseen varsinaisen jäsenen ollessa estyneenä. Seurakunnan päätöksenteko on turvattava joka suhteessa, jotta se voisi hoitaa sille lainmäärittämiä velvollisuuksiaan.

Huomioita kirkkojärjestyksestä

50 § Kirkon palvelukeskus: Ehdotuksen 2 momenttia on tarkennettava tarkoittamaan, että kirkon palvelukeskuksen johtajan ja lakimiehen tulisi kuulua *Suomen* ortodoksiseseen kirkkoon. Kirkkoomme kuuluminen on identiteettimme kannalta oleellinen, tärkeä ja erittäin kannatettava asia, sillä niin palvelukeskuksen johtaja sekä kirkon lakimies joutuvat valmistelemaan koko paikalliskirkkoa koskevia päätöksiä. Sillä, kuka päätöksiä kirkolle valmistelee sekä päätöksiä tekee, on ortodoksisen kirkon kannalta sisällöllistä, jopa kanonista merkitystä. Samoin argumentein pitäisi siinä tapauksessa harkita muidenkin toimien avaamista muillekin kuin Suomen ortodoksisen kirkon jäsenille, toisin sanoen muiden kirkkokuntien jäsenille, kokonaan kirkkoon kuulumattomille sekä muiden uskokuntien edustajille.

133 § Kanttori: Erillisenä kysymyksenä kanttorien kohdalla on tarpeen arvioida, palveleeko heidän koulutuksensa kirkkoa nykyisessä muodossa. Kirkon on voitava välttää täydellinen kanttoripula lähitulevaisuudessa. Kanttorien tutkintoa kuormittaa tällä hetkellä liikaa kanttorin työhön ja toimenkuvaan kuulumattomat isot kurssit samalla kun itse liturgisia harjoituksia on pakollisina aivan liian vähän. Liian pitkä ja raskas koulutus ei myöskään houkuttele uusia opiskelijoita eikä musiikinkaan opiskelulle ole tarpeeksi tilaa.

67 b § Piispan etuudet: Tähän pitäisi lisätä: ”*Hiippakuntapiispojen matkalaskut hyväksyy kirkollishallituksen nimeämä henkilö*”.